

Peter Magvaši • Ján Vlčko

Očakávania podnikateľskej sféry (výsledky ekonomického prieskumu SOPK)

Bratislava 2009

ÚVOD

Slovenská obchodná a priemyselná komora každoročne od roku 1998 uskutočňuje medzi svojimi členmi na konci 3. štvrťroka a začiatku 4. štvrťroka prieskum o názoroch na svoje podnikanie v roku prieskumu a budúcom roku. Prieskum sa uskutočňuje formou ankety. Štruktúra a otázky v ankete sú v zásade každoročne rovnaké, čo vytvára možnosť identifikovať zmeny v správaní sa podnikateľskej sféry a vnímania niektorých vnútorných a vonkajších vplyvov na podnikateľskú úspešnosť a charakterizovať vývojové tendencie. Prieskum má charakter zisťovania nálad a pocitov podnikateľskej sféry. Je to dané najmä tým, že prieskum je uskutočňovaný dobrovoľne a len medzi členmi SOPK. Je to náhodná vzorka, ktorá z hľadiska štatistickej významnosti si neopravňuje vyjadrovať postoje celej hospodárskej sféry v Slovenskej republike. Avšak jej pravidelnosť, relatívne približne rovnaká štruktúra účasti umožňuje orientačne identifikovať nálady medzi podnikateľskou sférou. To umožňuje orgánom SOPK kvalifikovanejšie a cieľavedomejšie organizovať činnosť SOPK, ale najmä včas a odbornejšie presadzovať konštruktívne návrhy najmä pre zlepšenie podnikateľského prostredia v SR.

Základná charakteristika prieskumu

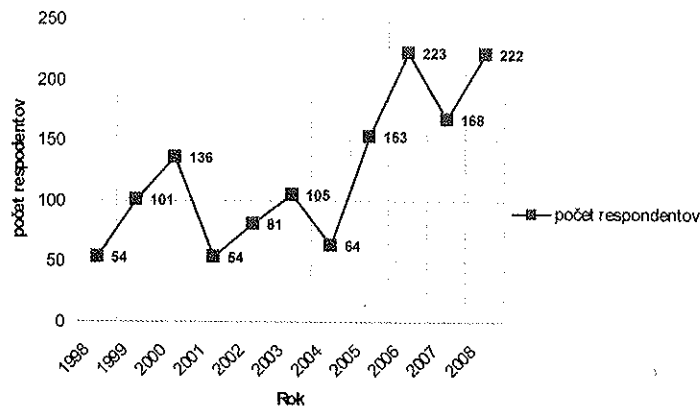
Prieskum medzi členmi SOPK sa uskutočnil v druhej polovici októbra roku 2008. Ako vyplýva z tabuľky 1 v roku 2008 prišlo k zmene štruktúry respondentov. Výraznejšie poklesol podiel respondentov z veľkých podnikov v prospech rastu podielu respondentov v stredných a malých podnikoch. Rástol podiel respondentov zo zahraničnou kapitálovou účasťou. Z toho je možné predpokladať, že zahraničný kapitál už vstúpil nielen do veľkých podnikov, ale aj stredných a malých.

Tabuľka 1: Charakteristika respondentov prieskumu v rokoch 2005 až 2008

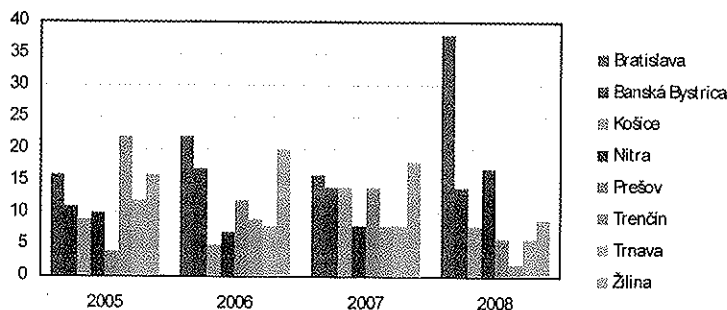
Počet respondentov oproti roku 2007 sa zvýšil na úroveň roku 2006 (Obr.1) Oproti predchádzajúcim rokom došlo k výraznej zmene štruktúry podľa sídla účastníkov prieskumu v jednotlivých regiónoch Slovenska. (Obr.2) Zásadným spôsobom sa zvýšil počet respondentov z Bratislavského a Nitrianskeho kraja s poklesom respondentov z Košíc a Žiliny. To koreluje s rastom počtu malých a stredných podnikov a podnikov so zahraničnou účasťou ako účastníkov prieskumu. Potvrzuje to význam západného Slovenska na hospodárskom živote SR. Na druhej strane by bolo dobré zistiť príčiny poklesu účastníkov prieskumu v krajoch Košice, Žilina, Trenčín a Prešov.

Kategória podniku	Podiel respondentov v % V rokoch prieskumu			
	2005	2006	2007	2008
Veľký podnik	18	18	18	9
Malý podnik	46	47	47	51
Výrobná sféra	52,3	49,3	47,4	45,0
Zahraničný kapitál	24	21	23	34
Export do 30% tržieb	53	57	66	56

Obr.1 Počet respondentov prieskumu v jednotlivých rokoch

Obr. 2: Podiel účastníkov v krajoch SR v rokoch prieskumu v %

Cieľom prieskumu bolo podobne ako v minulých rokoch, získať pohľad a vnímanie podnikateľskej sféry v roku prieskumu a v budúcom roku v piatich oblastiach:

- Očakávané hospodárske výsledky organizácie.
- Vnímanie podnikateľského prostredia.
- Riziká pre podnikateľskú činnosť vrátane rizik na trhu EÚ.
- Využívanie štátnej pomoci zo zdrojov EÚ.
- Prípravy na zavedenie eura.

Charakteristika prostredia v čase uskutočnenia prieskumu

Prvé tri štvrtroky roka 2008 bola v slovenskom hospodárstve priaznivá atmosféra spojená pokračujúcim nebyvalým hospodárskym rastom z roka 2006 a 2007. Napriek prepuknutiu hypotekárskych

krízy v USA a niektorých štátoch EÚ a jej prechod do finančnej a hospodárskej krízy, ju drvivá väčšina slovenských podnikateľských subjektov v čase prieskumu nepocítovala. Dva roky súčasnej vlády SR relatívne stabilizovalo vnútropolitickú scénu a aj dobré hospodárske výsledky SR vytvorili podmienky pre medzinárodnú akceptáciu novej vládnej moci po roku 2006. V roku 2008 neboli prijaté žiadne zásadné zákony, ktoré by výrazne a okamžite ovplyvnili podnikateľské prostredie v SR. Výnimkou sú zákony o obchodných reťazcoch, o cenách a niektorých opatrení ovplyvňujúce reguláciu prirodzených monopolov. Prijaté školské zákony a sociálne zákony vrátane Lisabonskej zmluvy majú svoj dopad do podnikateľskej sféry skôr dlhodobý ako krátkodobý.

Kľúčovým pre podnikateľskú sféru v roku 2008 bol okrem prerastania svetovej finančnej krízy do hospodárskej, aj pokles cien energonosičov na svetových trhoch, pokles cien poľnohospodárskych komodít a príprava v SR na prevzatie meny euro ako platidla od začiatku roka 2009. Najmä splnením maastrichtských kritérií ako podmienky nominálnej konvergencie sa posilnila pozícia slovenskej ekonomiky v európskom, ale aj svetovom meradle. Termín uskutočnenia prieskumu, prvá polovica októbra 2008, bol obdobím, kedy príznaky prerastania finančnej krízy do hospodárskej krízy boli na Slovensku skôr v náznakoch ako o reálnom vplyve a náladách v slovenskom podnikateľskom prostredí. Opačne na Slovensku vládla relatívne optimistická nálada podnikateľskej sféry. Aj preto sa SOPK rozhodla následne za klasickým prieskumom, uskutočniť anketový prieskum špecificky zameraný na problematiku finančnej krízy a jej dopad na hospodárenie slovenských podnikateľských subjektov. Ten je súčasťou vyhodnotenia časti ankety o očakávaných hospodárskych výsledkoch ako prípadná korekcia, či doplnenie názorov podnikateľských subjektov o mesiac neskôr ako sa konal tradičný prieskum. Termín konania ankety medzi členmi SOPK o dopadoch finančnej krízy sa uskutočnil v prvej dekáde novembra 2008.

Národná banka Slovenska¹ predpokladá v roku 2008 rast HDP na úrovni 7,5 %, a v roku 2009 predpokladá v dôsledku znižujúceho sa exportu a domáceho dopytu výraznejšie spomaľenie HDP na 4,7 % v 4. štvrtroku 2009. Poklesne dynamika kompenzácií na zamestnanca, bude nižší rast zamestnanosti a tým sa spomalí rast disponibilného príjmu domácnosti. Predpokladá sa tiež, že tvorba fixného kapitálu bude zo strednodobého hľadiska ovplyvnená poklesom svetového dopytu. Finančná kríza sa slovenského bankového sektora dotkla iba okrajovo, ale očakáva sa vplyv možného sprisňovania úverových štandardov na vývoj domáceho dopytu. V roku 2008 sa očakáva inflácia 3,9 % a v roku 2009 na úrovni 2,7 %. Podľa NBS medzi najväčšie riziká patrí najmä výraznejší dopad na exportnú výkonnosť SR, investície a domácu spotrebu. V prípade inflácie prevládajú riziká na pokles inflácie, predovšetkým v súvislosti s vývojom cien ropy, agrokomodít v dôsledku možnej hlbšej globálnej recesie.

Očakávané hospodárske výsledky podnikov

Anketové otázky v tejto oblasti prieskumu v roku 2008 a v roku 2007 boli rovnaké a preto je možné posúdiť tendencie v postojoch podnikov na hospodársky vývoj a podmienky podnikania v týchto obdobiach. Výsledky tohtoročného prieskumu je možné komparovať s výsledkami prieskumu uskutočneného v roku 2007. Z tohto porovnania je možné posudzovať aj tendencie naplnenia prognóz

1) Strednodobá predikcia (P4Q-2008), NBS, Bratislava, december 2008

a ich zmien oproti minulému obdobiu. Výsledky tejto časti ankety je možné analyzovať z troch pohľadov:

1. Ako sa naplnili očakávania o vývoji hospodárenia v roku 2008 formulované v ankete zo 4.štvrtroka 2007 s očakávanými výsledkami roku 2008 podľa očakávaní podnikovej sféry po roku, začiatkom 4.štvrtroka 2007. Tento rozbor vyjadruje mieru kvalifikovanosti odhadu hospodárenia v roku 2008 v prieskume v roku 2007 ako výslednice ich podnikateľskej schopnosti nielen pružne reagovať na vonkajšie a vnútorné podmienky v priebehu roku 2008, ale ich aj predvídať.
2. Aká je predpokladaná štruktúra výsledkov hospodárenia v roku 2008. Tento rozbor bližšie preukazuje tendencie v štruktúre hospodárenia respondentov v roku 2008.
3. Ako prognózujú respondenti svoje hospodárenie v roku 2009, v čase keď v podnikovej sfére prebiehajú práce na podnikateľských plánoch pre budúci rok. Rozbor poukazuje na podnikateľskú náladu pre rok 2009 o predpokladoch ich hospodárenia v roku 2009.

Výsledky prieskumov z roku 2007 a 2008 sú spracované v tabuľkách 2 a 3. V tabuľke 2 sú spracované výsledky, ktoré charakterizujú tendencie v hospodárení podnikov v roku 2008 ako predpoklad z roku 2008 a výhľadu hospodárenia v roku 2008 z roku 2007 v percentách odpovedí respondentov. Dávajú odpoveď na prvý a druhý pohľad na výsledky prieskumu. S tabuľky je zreteľná naplnenosť očakávaní podnikateľov vo vývoji hospodárenia v roku 2008 formulovaná v ankete zo 4.štvrtroka 2007 s očakávanými výsledkami roku 2008 s očakávaniami podnikovej sféry po roku, začiatkom 4.štvrtroka 2008. Z porovnania výsledkov nám vyplýva, že v prognózovani výsledkov hospodárenia roku 2008 v prognózach roku 2007 podnikatelia

- podcenili možnosti rastu v tržbách, v exporte a raste priemernej mzdy; v prognózach v roku 2007 boli zdržanlivejší, ako predpokladajú výsledok hospodárenia v roku 2008 v týchto istých ukazovateľoch,
- prijateľnú odchýlku dosiahli pri prognózovani rastu predaja v SR, hospodárskeho výsledku po zdanení, rastu výdavkov na investície, poklesu zadlženosti a pohľadávok,
- prekročili sa pesimistické scenáre poklesu exportu, hospodárskeho výsledku po zdanení, počtu zamestnancov a poklesu výdavkov na investície; v roku 2008 je väčší počet subjektov, ktoré predpokladajú, výraznejší pokles v exporte, v zisku, v zamestnanosti a v investíciách.

Z rozboru vyplýva, že podnikatelia nepredpokladali také dobré hospodárske výsledky v roku 2008 ako to prognózovali v roku 2007, najmä v raste tržieb, raste miezd a v raste exportu. Pokles v počte zamestnancov, investícií, exportu bol však väčší ako sa predpokladalo v roku 2007. Tieto porovnania potvrdzujú, že koncom roka 2008 podniková sféra začala pociťovať dopady finančnej krízy, čo sa odzrkadľilo v znižovaní exportu. Reakciou na bolo znižovanie zamestnancov a výdavkov na investície. Napriek tomu bude v podnikovej sfére v roku 2008 vo väčšine podnikov (viac ako 50 %) zaznamenaný rast v tržbách, hospodárskom výsledku po zdanení, v priemernej mzde, ale aj vo výdavkoch na investície. Export bude stagnovať. Stagnovať bude aj počet pracovníkov, zadlženosť a pohľadávky.

Ukazovateľ	trend predpoklad v 2008		trend výhľad v 2007		rozdiel trendov 2008 v. 2007		
	rast	stagnácia / pokles	Rast	stagnácia / pokles	rast	stagnácia / pokles	
tržby	66	16	55	26	11	-10	-1
predaj v SR	59	23	56	29	3	-6	3
export	39	45	28	64	11	-19	8
hospodársky výsledok po zdanení	55	18	50	37	5	-19	14
pracovníci	28	48	29	57	-1	-9	10
priemerná mzda	88	9	70	28	18	-19	1
investície	53	29	49	40	4	-11	7
zadlženosť	19	44	17	46	2	-2	0
pohľadávky	20	54	21	48	-1	6	-5

Tab.2 Tendencie v hospodárení podnikov v roku 2008 ako predpoklad z roku 2008 a výhľadu v roku 2007 v percentách odpovedí respondentov

Ukazovateľ	trend očakávaný v r. 2008		výhľad trendu r. 2009		rozdiel trendov 2009 - 2008		
	rast	stagnácia / pokles	rast	stagnácia / pokles	rast	stagnácia / pokles	
tržby	66	16	70	21	4	5	-9
predaj v SR	59	23	57	35	-2	12	-10
export	39	45	42	43	3	-2	-1
hospodársky výsledok po zdanení	55	18	54	28	-1	10	-9
pracovníci	28	48	40	42	12	-6	-6
priemerná mzda	88	9	86	13	-2	4	-3
investície	53	29	44	40	-9	11	-2

Tab.3 Tendencie v hospodárení podnikov ako výhľad v roku 2009 a predpoklad v roku 2008 v percentách odpovedí respondentov

Celkovo je možné zhodnotiť hospodárske výsledky roku 2008 ako pozitívne s určitými náznakmi spomalenia rastu exportu s dopadom do zníženia stavu počtu zamestnancov a zníženia výdavkov na investície.

Predstavy o vývoji hospodárenia v podnikovej sfére v roku 2009 sú zhrnuté v tabuľke 3. V tabuľke sú porovnané tendencie v hospodárení podnikov ako výhľad v roku 2009 a predpoklad v roku 2008 v percentách odpovedí respondentov. Rozbor poukazuje na podnikateľskú náladu v roku 2008 v predpokladoch ich hospodárenia v roku 2009. Z porovnania vyplývajú tieto poznatky:

- vyšší rast sa predpokladá u zamestnanosti; pravdepodobne je to presvedčenie, že po prepúšťaní v roku 2008 dôjde k potrebe zvýšenia počtu zamestnancov,
- mierny rast očakáva podnikateľská sféra v tržbách a exporte,
- znížený rast bude podľa očakávaní podnikovej sféry v predaji na slovenský trh, ziskovosti, priemernej mzde a vo výdavkoch na investície,
- pokles v roku 2009 oproti roku 2008 bude podľa respondentov vo všetkých ukazovateľoch nižší, ako v roku 2008; najvýraznejšie to bude v ukazovateli predaj na slovenskom trhu.

V roku 2009 väčšina respondentov predpokladá rast vo všetkých ukazovateľoch, mimo rastu exportu, rastu zamestnanosti a rastu výdavkov na investície.

Celkovo je možné, podľa prieskumu z októbra zhodnotiť očakávania podnikateľskej sféry v hospodárení v roku 2009 tak, že väčšina bude rásť, pričom rast bude zabezpečovaný rastom predaja na Slovensku. Zníženie rastových tendencií exportu v roku 2009 budú pre svoju efektívnosť podnikania podnikateľské subjekty kompenzovať nižším rastom zamestnanosti a výdavkov na investície. Avšak následný prieskum o dopadoch globálnej finančnej krízy čiastočne utlmil predtým pomerne pozitívne očakávania.

Koncom októbra a v prvej polovici novembra uskutočnila SOPK prieskum medzi svojimi členmi s cieľom bližšie zistiť situáciu v podnikateľskej sfére na vývoj hospodárenia v dôsledku rýchle šíriacej sa finančnej a hospodárskej krízy.

Prieskumu sa zúčastnilo 90 respondentov, čo je 40,5 % počtu z celkového počtu pravidelného ročného prieskumu. Z výroby bolo 68,9 % respondentov, z obchodu 11,1 % a zo služieb 20,0 %. Rozhodujúca časť bola v kategórii stredný podnik (50,0 %). Malých podnikov bolo 35,6 %. Odpovede respondentov boli takéto:

1. Pociťujete v súčasnosti dopady globálnej finančnej krízy na Váš podnik?	Podiel odpovedí v %
áno	77,8
menej zákaziek od odberateľov	61,1
zhoršenie platobnej disciplíny odberateľov	33,3
tlak na zníženie cien našich výrobkov a služieb	28,9
zníženie dostupnosti finančných zdrojov	20,0
iné (nejasná situácia, neistota na trhu)	3,3
nie	22,2
2. Najväčšie zníženie zákaziek Vášho podniku nastalo v teritóriách:	
u zákazníkov zo Slovenska	27,8
u zákazníkov z krajín V 4	12,2

u zákazníkov z krajín eurozóny (EÚ – 16)	26,7
u zákazníkov z ostatných krajín EÚ – 27 (mimo eurozóny)	3,3
u zákazníkov z Ruskej federácie a bývalých štátov SNŠ	16,7
u zákazníkov z iných štátov	10,0
nedošlo k zníženiu zákaziek	20,0
3. Zhoršila sa podľa Vás dostupnosť finančných zdrojov ?	
áno	61,1
zvýšili sa náklady na ich získanie	40,0
úvery sa stali pre nás nedostupné	7,8
budeme musieť rušiť investičné akcie pre nedostupnosť úverov	12,2
budeme musieť obmedziť prevádzku pre nedostupnosť zdrojov	11,1
budeme musieť znížiť počet pracovníkov	14,4
nie	38,9
4. Zníženie finančných zdrojov vo Vašom podniku je spôsobené	
sťažením prístupu k úverom od bánk a iných subjektov	15,6
znížením platobnej schopnosti zákazníkov	38,9
z iného dôvodu	14,4
nedošlo k zníženiu finančných zdrojov	13,3
5. Považujete postup EÚ na elimináciu globálnej finančnej krízy	
za dostačujúci	51,1
za nesprávny	14,4
za zbytočný	5,6
za nedostačujúci, resp. neviem posúdiť	28,9
6. Považujete postup vlády SR v tejto súvislosti	
za dostačujúci	44,4
za nesprávny	14,4
za zbytočný	6,7
za nedostačujúci, resp. neviem posúdiť	28,9

Z prieskumu je možné vyvodiť tieto závery:

- viacej ako 77 % respondentov pociťuje dopady svetovej finančnej krízy, čo sa zo 61 % prejavuje najmä znížením objemu zákaziek,
- zníženie zákaziek nastalo temer rovnako od zákazníkov zo Slovenska a eurozóny (EU-16); dotklo sa to okolo 27 % respondentov u obidvoch tržných teritórií,
- viac ako 61% odpovedí potvrdzuje, že došlo u nich zhoršeniu dostupnosti finančných zdrojov, pričom sa zvýšili náklady na ich získanie (40 %),
- zníženie finančných zdrojov potrebných na financovanie podniku došlo v dôsledku zníženej platobnej schopnosti zákazníkov (38,9),
- postup EU považuje 51,1% podnikateľských subjektov za dostačujúci a postup vlády SR 44,4%, za nesprávny postup EU a aj vlády SR považuje zhodne 14,4% podnikateľských subjektov.

Záverom je možné konštatovať, že podnikateľské subjekty zúčastnené prieskumu SOPK vnímajú rok 2009 ako rok, kedy dôjde predovšetkým k poklesu predaja v SR, pri stagnácii exportu. Zložitosť podnikania bude spôsobená najmä zhoršenou platobnou schopnosťou zákazníkov. Predpokladá sa pomalší rast zamestnanosti, pri približne rovnakom raste priemerných miezd a obmedzení investovania. Negatívne dôsledky na vývoj ekonomiky podnikov na Slovensku v roku 2009 budú mať však vonkajšie činitele, teda najmä nepredvídateľné dopady svetovej finančnej a hospodárskej krízy, resp. očakávaná recesia svetovej ekonomiky.

Vnímanie podnikateľského prostredia

Úroveň podnikateľského prostredia priaznivého pre podnikanie je viacfaktorový pocitový ukazovateľ. Je ovplyvňovaný vnútornou a vonkajšou politickou stabilitou, trvalou udržateľnosťou makroekonomického rámca a jeho rastu, stavom a vývojom vnútroštátnej a európskej legislatívy, reálnej vymáhateľnosti práva, ale aj praktickej formy uplatňovania hospodárskej politiky vládou. Ako vnímali a vnímajú členovia SOPK zúčastnení prieskumov v roku 2007 a 2008 podnikateľské prostredie v roku 2008 a aké podnikateľské prostredie predpokladajú v roku 2009 je zosumarizované v tabuľke 4.

Tab.4: Tendencie vo vnímaní podnikateľského prostredia v percentách odpovedí respondentov vyjadrených v prieskumoch v roku 2007 a 2008

Termín vyjadrenia sa o vnímaní podnikateľského prostredia	charakter vnímania		
	priaznivé	stagnujúce	nepriaznivé
prieskum v roku 2007 o podnikateľskom prostredí v r. 2008	31	43	26
prieskum v roku 2008 o podnikateľskom prostredí v r. 2008	10	60	30
prieskum v roku 2008 o podnikateľskom prostredí v r. 2009	21	54	25
Podnikateľské prostredie v r. 2008 rozdiely medzi prieskumami v roku 2008 a 2007	-21	17	4
Rozdiely medzi vnímaním podnikateľského prostredia v r.2008 podľa prieskumu v roku 2008 a prognózou pre rok 2009 v prieskume 2008	11	-6	-5

Z tabuľky 4 vyplývajú tieto závery:

- v roku 2007 očakávalo až 21 % respondentov priaznivejšie podnikateľské prostredie v roku 2008 ako ho hodnotili v 4.štvrtroku 2008,
- v roku 2008 hodnotí o 4 % viac respondentov nepriaznivé podnikateľské prostredie v roku 2008 o ako očakávali pri prieskume v roku 2007,
- v roku 2009 očakáva 54 % účastníkov prieskumu SOPK podnikateľské prostredie ako stagnujúce; oproti roku 2008 predpokladá stagnujúce podnikateľské prostredie v roku 2009 o 8 % respondentov menej ako hodnotia podnikateľské prostredie v roku 2008.

Celkovo je možné konštatovať, že pomer medzi podielom počtu podnikateľov, ktorí hodnotia podnikateľské prostredie za nepriaznivé a priaznivé je približne konštantný. Viacej ako nadpolovičná väčšina očakáva podnikateľské prostredie za stagnujúce.

Riziká podnikateľskej činnosti vrátane rizík na trhu EÚ

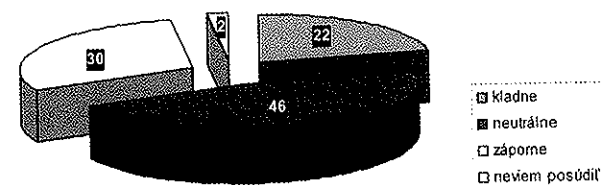
V prieskumoch v roku 2007 a 2008 sa zisťovali riziká, ktoré podnikatelia pociťujú pri svojom podnikaní. Tie boli zisťované v troch okruhoch problémov, ktoré vytvárajú riziká v podnikaní účastníkov prieskumu:

- vyplývajúce zo zákonodarstva,
- vyplývajúce z podnikateľského prostredia a trhovej situácie,
- vyplývajúce z podnikateľského prostredia v EÚ.

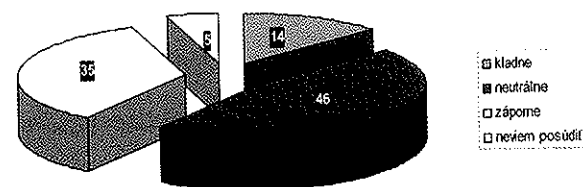
Tieto riziká navzájom pôsobia a preto je potrebné vnímať riziká celostne.

Riziká podnikania vyplývajúce zo zákonodarstva

Obr. 3: Posúdenie hospodárskej politiky vlády SR v percentách odpovedí v roku 2007

Obr.: 4: Posúdenie hospodárskej politiky vlády SR v percentách odpovedí v roku 2008

Pretože rozhodujúcu zákonodarnú moc v Slovenskej republike má vládna politická moc, bol v prieskumoch zisťovaný názor podnikateľskej sféry na hospodársku politiku vlády v štyroch úrovniach: kladné hodnotenie, neutrálné hodnotenie, záporne hodnotenie, bez posúdenia. Odpovede na otázku: Ako hodnotíte činnosť vlády SR na súčasnú hospodársku politiku? sú spracované za rok odpovede v roku 2007 a 2008 v grafickej podobe v obrázkoch 3 a 4.

Z prieskumu vyplýva, že v roku 2008 sa oproti roku 2007 znížil podiel podnikateľov o 8%, ktorí podnikateľov činnosť vlády hodnotia kladne. Na druhej strane sa zvýšil o 5 % počet podnikateľov, ktorý v roku 2008 vnímajú hospodársku politiku vlády SR záporne. Rozdiel v zápornom

a kladnom vnímaní vlády SR na hospodársku politiku vzrástol oproti roku z 8% v roku 2007 na 21 %. Neutrálne sa k hospodárskej politike vlády SR posudzuje tesmer polovica respondentov, čo koreluje aj s predchádzajúcim názorom respondentov na celkové podnikateľské prostredie v SR. Potvrzuje to vysokú senzibilitu vzájomného vzťahu podnikateľského prostredia a činnosti vlády SR. Je možné konštatovať, že napriek tomu, že polovica podnikateľov vníma činnosť vlády ako neutrálnu, tak v roku 2008 preda prišlo k výraznejšiemu vzrastu rozdielu medzi záporným a kladným vnímaním vlády SR. (Oproti roku 2007 vzrast o 13 %)

Hospodárska politika vlády je napĺňaná zákonodarstvom, kde nie len zmena legislatívnych podmienok, ale aj ich frekvencia ovplyvňuje podnikateľské prostredie a cez neho posudzovanie činnosti vlády. V tabuľke 5 sú zosumarizované názory členov SOPK účastníkov prieskumov v roku 2007 a 2008 na vplyv realizovaných legislatívnych zmien pre rozvoj podnikania. Názory v roku 2007 a 2008 sú približne rovnaké, pričom viacej ako 65 % respondentov považuje legislatívne podmienky za primerané. V roku 2008 poklesol počet názorov na nevyhovujúce podmienky oproti roku 2007 o 4 %.

Tab.5: Hodnotenie realizovaných legislatívnych zmien pre rozvoj podnikania

Obdobie názoru	stupeň vnímania legislatívnych zmien		
	veľmi dobré	primerané	nevyhovujúce
rok 2007	2	65	33
rok 2008	2	69	29
rozdiel 2008 -2007	0	4	-4

Tab. 6: Vplyv frekvencie legislatívnych zmien na problémy v podnikaní

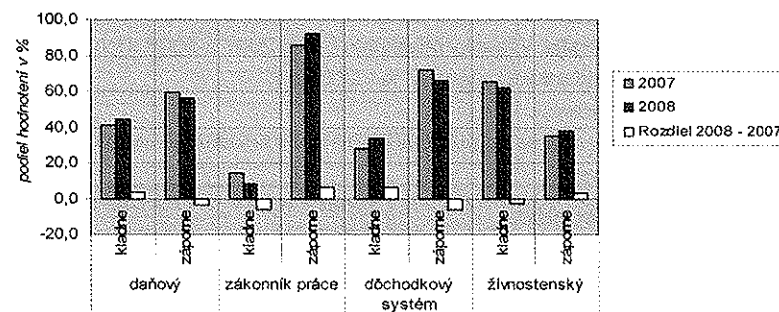
Obdobie názoru	Spôsobovanie problémov v podnikaní		
	áno	nie	neviem posúdiť
rok 2007	73	14	13
rok 2008	74	13	13
rozdiel 2008 -2007	1	0	0

V tabuľke 6 sú spracované odpovede účastníkov prieskumu na ich vnímanie vplyvu frekvencie legislatívnych zmien na problémy v podnikaní. Tento rozbor potvrdzuje odpovede z predchádzajúcej otázky. Podnikateľské prostredie veľmi dlhodobo nepriaznivo vníma akékoľvek zmeny v legislatíve. Je k zmenám konzervatívne. Až tri štvrtine respondentov aj v roku 2007 aj v roku 2008 spôsobujú časté zmeny v legislatíve problémy v podnikaní.

Pre podnikateľské prostredie sú kľúčovými zákony, ktoré upravujú daňové a odvodové povinnosti podnikateľov, pracovnoprávne vzťahy a základný rámec podnikania prostredníctvom

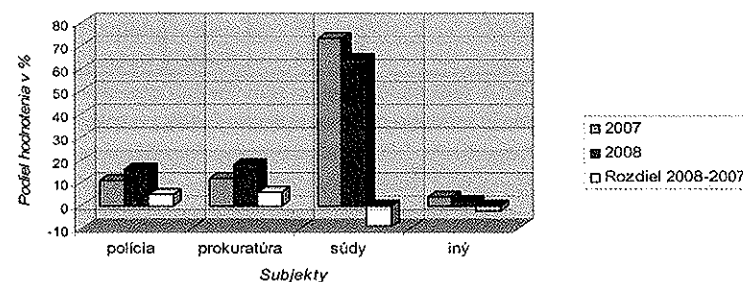
živnostenského zákona. Názory podnikateľskej sféry, ktorá sa zúčastnila prieskumov v rokoch 2007 a 2008 na tieto kľúčové zákony sú spracované na obrázku 5. Z obrázku vyplýva, že okrem živnostenského zákona prevláda záporne hodnotenie zmien v zákonníku práce, daňových zákonoch a zákonoch o dôchodkovom systéme. Kladne sú hodnotené zmeny v živnostenskom zákone. V roku 2008 došlo k zvýšeniu záporného vnímania zmien zákonníka práce a dosiahlo úroveň 92 %. Pri daňových a dôchodkových zákonoch prišlo v roku 2008 k malému poklesu záporného vnímania a malému rastu kladného vnímania. Kladne tieto zákony vníma okolo 30 až 40 % opýtaných. Dôchodkové zákony sú vnímané kladnejšie ako daňové zákony.

Obr. 5: Hodnotenie vplyvu zmien v zákonoch v rokoch hodnotenia

Názory na vplyv mocenských orgánov na vymáhateľnosť práva sú zobrazené na obrázku 6. Trvale je vplyv súdov dominantný, napriek tomu, že v roku 2008 došlo k poklesu oproti roku 2007. Ako iné subjekty boli uvedené daňové úrady a podvodnicke firmy.

Obr. 6: Hodnotenie vplyvu mocenských subjektov na zlepšenie vymáhateľnosti práva

Z prieskumu o názoroch podnikateľskej sféry na riziká podnikania vyplývajúce zo zákonodarstva je možné vyvodiť tieto závery:

- polovica podnikateľov vníma činnosť vlády ako neutrálnu avšak v roku 2008 prišlo k výraznej-

šiemu vzrastu rozdielu medzi záporným a kladným vnímaním vlády SR (oproti roku 2007 vzrast o 13 %v smere záporného vnímania),

- podnikateľské prostredie veľmi dlhodobo nepriaznivo vníma akékoľvek zmeny v legislatíve,
- prevláda záporne hodnotenie zmien v zákonníku práce, daňových zákonoch a zákonoch o dôchodkovom systéme. Kladne sú hodnotené zmeny v živnostenskom zákone,
- vplyv súdov je trvalo považovaný za dominantný pri zvyšovaní účinnosti vo vymáhateľnosti práva.

Riziká vyplývajúce z podnikateľského prostredia a trhovej situácie

Predstavitelia podnikateľských subjektov zapojení do prieskumu mohli uviesť, podobne ako v predchádzajúcich anketách, viac rizík podľa stupňa dôležitosti pre podnikateľskú činnosť- rozhodujúci, vysoký, mierny a nemá vplyv. Výsledky prieskumu z roku 2007 a 2008 a ich vzájomné porovnanie pri súčte odpovedí „rozhodujúci + vysoký“ je v tabuľke 7.

Tab.7: Poradie vplyvu rizík na podnikateľskú činnosť v prieskume roku 2008a 2007

Názov rizika	Podiel v roku v %		Poradie v roku	
	2007	2008	2007	2008
vysoká odvodová zaťaženosť	72	91	2	1
rast cien vstupov	82	87	1	2
nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily	65	73	4	3
nízka vymáhateľnosť práva	67	71	3	4
klientelizmus a korupcia	61	69	5	5
vysoká daňová zaťaženosť	53	67	6	6
znížený domáci dopyt	51	65	8	7
znížený zahraničný dopyt	52	60	7	8
výkyvy výmenného kurzu	42	49	9	9
vysoké úrokové miery	33	46	10	10
politika odborov	28	29	11	11

Názory podnikateľov, podľa uskutočneného prieskumu v roku 2008, na vplyv niektorých druhov rizík na podnikateľskú činnosť sa oproti roku 2007 z hľadiska poradia príliš nezmenili. Posúdiť zmeny oproti názorom v roku 2007 je možné z dvoch pohľadov:

- prvý pohľad vychádza z porovnania poradia v zozname rizík v roku 2007 a 2008,
- druhý pohľad vychádza z porovnania rozdielu podielu počtu podnikov určujúceho dané riziko v roku 2008 a 2007.

Z porovnania poradia rizík v roku 2007 a 2008 vyplýva, že zmeny sa uskutočnili medzi rizikami s blízkym poradím. Z druhého miesta na prvé postúpilo riziko „vysoká odvodová zaťaženosť“. Vymenilo si pozíciu s rizikom „rast cien vstupov“. Takáto podobná výmena sa uskutočnila na treťom a štvrtom mieste a medzi siedmym a ôsmym miestom. Ostatné poradie zostali nezmenené.

Ak porovnáme rozdiely podielov odpovedí respondentov v roku 2008 a 2007 dostávame poradie (tab. 8), ktoré nám vyjadruje medziročnú zmenu pocitu vnímania daného rizika .

Tab.8: Poradie rizík podľa rozdielu podielov v percentách v prieskumoch v rokoch 2008 a 2007

Názov rizika	Rozdiel % 2008-07	Poradie rozdielu
vysoká odvodová zaťaženosť	19	1
vysoká daňová zaťaženosť	14	2÷3
znížený domáci dopyt	14	2÷3
vysoké úrokové miery	13	4
nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily	8	5÷7
klientelizmus a korupcia	8	5÷7
znížený zahraničný dopyt	8	5÷7
výkyvy výmenného kurzu	7	8
rast cien vstupov	5	9
nízka vymáhateľnosť práva	4	10
politika odborov	1	11

Pri najväčšom riziku v roku 2008 „vysoké odvodové zaťaženie“ prišlo aj k najväčšiemu nárastu (19 %) oproti roku 2007. Vysoký rast podielu v roku 2008 oproti roku 2007 zaznamenali riziká „vysoká daňová zaťaženosť“ a „znížený domáci dopyt“. Intenzita rastu rizika poklesu domáceho dopytu je temer dvojnásobná oproti zníženému exportu. Politika odborov ako rizikový činiteľ zostala temer na rovnakej úrovni.

Prieskum medzi členmi SOPK v roku 2008 opätovne potvrdil, že

za najväčšie podnikateľské riziká považujú podnikatelia vysokú odvodovú zaťaženosť, rast cien vstupov, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, nízka vymáhateľnosť práva. Okrem rastu cien vstupov sú to predovšetkým rizikové činitele, ktoré sú v rozhodujúcej miere ovplyvniteľné slovenským právny poriadkom a kultúrou slovenského podnikateľského prostredia.

Riziká vyplývajúce z podnikateľského prostredia v EÚ

Piaty rok členstva Slovenskej republiky v EU je dostatočne dlhým časovým obdobím na získanie dostatku skúsenosti s podnikaním na jednotnom trhu v Európskej únii. Pre lepšie posúdenie adaptácie slovenských podnikateľov na trhoch EU porovnali sa odpovede respondentov z prieskumov v roku 2006, 2007, 2008. (Tab. 9)

Tab. 9: Intenzita vplyvov rizík na jednotnom trhu EU podľa prieskumov v roku 2006, 2007 a 2009 meraná podielom odpovedí respondentov v percentách

Názov rizika	Podiel v % v roku			Poradie v roku		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
rast cien energie v SR	66	58	68	2	2	1
silná konkurencia/nemožnosť presadiť sa	68	58	65	1	1	2
legislatívne požiadavky pre tovary a služby	62	42	63	3	7	3
skrytý protekcionizmus v štátoch EU	n	46	56	n	5	4
vyššia cena výrobkov a služieb	54	42	56	5	8	5
nekonkurenčný tovar alebo služby	48	49	50	6	4	6
nedostatočná ochrana domáceho trhu v SR	40	43	50	7	6	7
neznalosť iných trhov členských štátov	59	51	50	4	3	8
nedostatočný servis a informácie pre podnikateľov	35	36	50	8	9	9

Z tabuľky 9 vyplýva, že dominantným rizikami sú trvalo rast cien energie v Slovenskej republike a veľmi silná konkurencia na trhu EU, ktorá si vyžaduje vysokokvalitné predpredajné a popredajné služby, s moderným a komplexným marketingom a dobrým finančným zabezpečením. Nedostatočná ochrana domáceho trhu v SR, neznalosť iných trhov členských štátov a nedostatočný servis a informácie pre podnikateľov nie sú rizikami, ktoré uznáva väčšina podnikateľov zúčastnených prieskumu SOPK.

Prieskum v roku 2008 opätovne potvrdil názor slovenských podnikateľských subjektov, že podnikanie na jednotnom trhu Európskej únie najviac ohrozujú neadekvátne ceny energie s porovnaním štátov v EU a komplexný prístup pri predaji výrobkov a služieb na presýtenom európskom trhu.

Využívanie štátnej pomoci zo zdrojov EÚ

Štátna pomoc prostredníctvom finančných zdrojov zo štrukturálnych zdrojov Európskej únie (ESF; ERDF) môže zrýchliť reálnu konvergenciu SR v EU najmä rastom konkurenčnej schopnosti slovenských podnikateľských subjektov, prípadne vytvorenia predovšetkým infraštruktúrnych podmienok pre konkurenčne schopné podnikanie najmä slovenských malých a stredných podnikateľov. Nové referenčné obdobie vytvára novú štruktúru a najmä viacej finančných zdrojov oproti minulému obdobiu. Preto prieskum porovnáva pohľady podnikateľskej sféry nielen v roku 2008, ale porovnáva ho s výsledkami prieskumu v roku 2007. Odpovede respondentov sú zhrnuté v tabuľke 10.

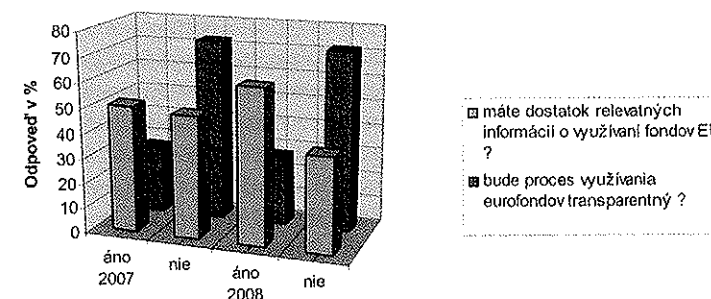
Tab. 10: Charakter odpovede respondentov v prieskumoch v roku 2007 a 2008 o využívaní zdrojov EÚ

Otázka	Podiel odpovede v roku v %			
	2007		2008	
	áno	nie	áno	nie
uchádzala sa a využívala doteraz vaša firma zdroje EÚ?	42	58	40	60
máte záujem žiadať a využívať Eurofondy v rokoch 2007 až 13?	55	45	53	47
máte dostatok relevantných informácií o využívaní fondov EÚ?	51	49	62	38
bude proces využívania eurofondov transparentný?	27	73	28	72

fondov, záujem o získanie v roku 2008 mierne poklesol i keď je tesne väčšinový. Závažným je, že využívanie eurofondov je považované podnikateľmi za netransparentný spôsob získania zdrojov. Varujúcim je to, že téměř trištvrťiny účastníkov prieskumu neverí, že proces využívania eurofondov bude transparentný. Výsledky odpovedí na dve posledné otázky z tabuľky 10 sú spracované do grafického vyjadrenia na obrázku 7.

Prieskum v roku 2008 potvrdil všeobecný názor podnikateľskej sféry na využívanie zdrojov z európskych štrukturálnych fondov v SR. Aj pri zlepšujúcej informovanosti nie je príliš veľký záujem o využitie štátnej pomoci zo zdrojov EU. Podnikatelia považujú proces získavania zdrojov za netransparentný.

Obr. 7: Odpovede na otázky dodatku informovanosti a transparentnosti využívania zdrojov v prieskumoch v roku 2007 a 2008

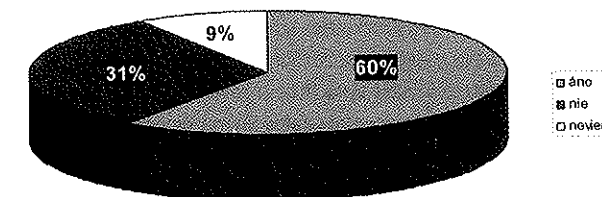
Príprava na zavedenie eura

Tab. 11: Charakter odpovedí a ich podiel v percentách na problémy so zavedením eura v SR

OTÁZKA								
Očakávate, že prijatie eura bude mať na podnikateľské prostredie v SR vplyv?								
ROK	2007				2008			
typ odpovede	pozitívny	žiadny	negatívny	neviem	pozitívny	žiadny	negatívny	neviem
podiel v %	65	10	13	12	64	18	11	7
OTÁZKA								
Očakávate, že všeobecná úroveň cien po prijatí eura zaznamená								
ROK	2007				2008			
typ odpovede	silný rast	mierny rast	bez vplyvu	pokles	silný rast	mierny rast	bez vplyvu	pokles
podiel v %	26	69	5	0	11	75	13	1

Obr. 8: Podiel odpovedí v percentách na spokojnosť s výmenným kurzom SKK/€

Jedným z kľúčovým vplyvom na hospodárske prostredie v Slovenskej republike bola v posledných troch rokoch problematika zavedenia eura ako meny v Slovenskej republike. Rad opatrení, ktoré boli prijímané na úrovni štátu a Národnej banky Slovenska mali charakter legislatívny, technicko-organizačný, ktoré boli nevyhnutné a mali dosah na podnikateľskú aktivitu. V minuloročnom prieskume (2007) podnikateľská sféra vyslovila presvedčenie o zvládnutí SR konvergenčných kritérií a organizačných opatrení, tak aby sa euro stalo platidlom v SR od 1. 1.2009

(72 % odpovedí v prieskume roku 2007 vyslovili o tom presvedčenie) SOPK sa intenzívne zapojiť do prípravy podnikateľskej sféry na prijatie eura prostredníctvom seminárov a školení. Porovnanie odpovedí na proces prípravy v rokoch 2007 a 2008 je spracované v tabuľke 11. V prieskume v roku 2008 potvrdili podnikatelia svoj jednoznačný pozitívny postoj prezentovaný aj v roku 2007, že euro ako mena bude pre slovenské hospodárstvo a podnikateľské prostredie kladným činiteľom. V roku 2008 poklesol negatívny postoj a neznalosť k vyjadreniu sa o kladnom vplyve eura na podnikateľské prostredie v Slovenskej republike. Veľmi presvedčivé sú odpovede podnikateľskej sféry na rast inflácie po zavedení eura ako platidla. Aj keď v roku 2007 predpokladalo 69 % opýtaných mierny rast cien, v roku to bolo tri štvrtiny opýtaných pri významnom poklese tých, ktorí v roku 2007 počítali so silným rastom (26 %) a v roku 2008 iba 11% respondentov očakáva, že všeobecná úroveň cien po prijatí eura nezaznamená silný rast.

Obrázok 8 graficky znázorňuje odpovede účastníkov prieskumu SOPK v roku 2008 na spokojnosť so stanoveným výmenným kurzom 30,126 SKK/€. Temer dve tretiny respondentov je spokojných so stanoveným kurzom EK a ECB pre prepočty po zavedení eura ako platidla v SR.

Všeobecne je možné konštatovať, že euro ako platidlo v slovenskom hospodárstve SR je priaznivo prijímané podnikateľskou sférou zúčastnenou na prieskumoch SOPK v rokoch 2007 a 2008.

ZÁVER

Na základe uskutočneného prieskumu v roku 2008 a porovnania s podobnými prieskumami, ktoré organizuje SOPK medzi svojimi členmi od roku 1998 je možné urobiť tieto závery:

1. Podnikateľské subjekty zúčastnené prieskumu SOPK vnímajú rok 2009 ako rok, kedy dôjde predovšetkým k poklesu predaja v SR, pri stagnácii exportu. Zložitosť podnikania bude spôsobená najmä zhoršenou platobnou schopnosťou zákazníkov. Predpokladá sa pomalší rast zamestnanosti, pri približne rovnakom raste priemerných miezd a obmedzení investovania. Nepredvídateľný je v roku 2009 dopad svetovej hospodárskej krízy na podnikateľský sektor v SR.
2. Pomer medzi podielom počtu podnikateľov, ktorí hodnotia podnikateľské prostredie za nepriaznivé a priaznivé je približne konštantný. Viacej ako nadpolovičná väčšina vníma podnikateľské prostredie ako stagnujúce, stabilizované.
3. Z prieskumu o názoroch podnikateľskej sféry na riziká podnikania vyplývajúce zo zákonodarstva je možné vyvodiť tieto závery:
 - polovica podnikateľov vníma činnosť vlády ako neutrálnu avšak v roku 2008 prišlo k výraznejšiemu vzrastu rozdielu medzi záporným a kladným vnímaním vlády SR (oproti roku 2007 vzrast o 13 %v smere záporného vnímania),
 - podnikateľské prostredie veľmi dlhodobo nepriaznivo vníma akékoľvek zmeny v legislatíve; prevláda záporne hodnotenie zmien v zákonníku práce, daňových zákonoch a zákonoch o dôchodkovom systéme,

- kladne sú hodnotené zmeny v živnostenskom zákone; vplyv súdov je trvalo považovaný za dominantný pri zvyšovaní účinnosti vo vymáhateľnosti práva.
4. Za najväčšie podnikateľské riziká považujú podnikatelia vysokú odvodovú zaťaženosť, rast cien vstupov, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, nízka vymáhateľnosť práva. Okrem rastu cien vstupov sú to predovšetkým rizikové činitele, ktoré sú ovplyvniteľné slovenským právnym poriadkom a kultúrou slovenského podnikateľského prostredia.
 5. Slovenské podnikateľské subjekty majú názor, že podnikanie na jednotnom trhu Európskej únie najviac ohrozujú neadekvátne ceny energie v SR s porovnaním štátov v EU a komplexný prístup pri predaji výrobkov a služieb na presýtenom európskom trhu.
 6. Bol potvrdený všeobecný názor podnikateľskej sféry na využívanie zdrojov z európskych štrukturálnych fondov v SR. Aj pri zlepšujúcej informovanosti nie je príliš veľký záujem o využitie štátnej pomoci zo zdrojov EU. Podnikatelia považujú proces získavania zdrojov za veľmi ne-transparentný.
 7. Euro ako platidlo v slovenskom hospodárstve SR je priaznivo prijímané podnikateľskou sférou zúčastnenou na prieskumoch v roku 2007 a 2008.

Prieskum uskutočnený v roku 2008 poskytol opäť dostatok kvalifikovaných poznatkov, ktoré orgány SOPK využijú pri organizovaní činnosti SOPK v roku 2009.